

Omsorgsmåder

Anmeldelse af Eva Munk-Madsen

Ditte Sørensen

Omsorgskonstruktioner.

Socialpædagogik og mennesker med multiple udviklingshæmninger.

191 sider, kr. 238,-.

Systime.

Ditte Sørensen har skrevet en bog om forandringer i samfundets omsorg for mennesker med udviklingshæmninger. Hvad der anerkendes som passende omsorg er ikke for en gang givet. Det forandrer sig over tid i takt med økonomiske og kulturelle diskurser og tendenser i samfundet, som igen spiller sammen med den faglige diskurs i omsorgsprofessionerne. Omsorgen konstrueres på flere niveauer og gennem deres samspil, deraf titlen 'Omsorgskonstruktioner'.

Ditte Sørensen springer ingen af niveauerne over. Hun belyser sagen fra mange sider og på mange måder. På det omsorgsudførende niveau har hun undersøgt de daglige omsorgskonstruktioner gennem fokusgrupper med socialpædagoger fra fire forskellige boformer. I samtaler om socialpædagogernes arbejde træder deres forskellige forståelse af omsorgsbehov frem. Deres forskellige måder at yde omsorg på kommer også til syne når grupperne sammenlignes. Ud af sit undersøgelsesmateriale har Ditte Sørensen konstrueret fire aktuelle idealtypiske socialpædagogikker. Der fremstår fire måder at være socialpædagog på, baseret på forskelle i holdninger og forståelser af udviklingshæmmede menneskers omsorgsbehov. Men socialpædagogernes praktiske omsorgskonstruktioner (måder at yde omsorg på og forståelse af omsorgsbehov) står som sagt ikke alene. De er sat i sammenhæng med den samfundsmæssige og historiske udvikling i forståelsen af omsorgsbehov og betydningen af udviklingshæmning. Vi følger feltet fra 70'erne og til i dag og ser hvordan socialpolitikken har udviklet sig, ved at se på vigtige bestemmelser i lovgivningen og andre tekster. Et centralt skift har været overgangen fra en standardiseret institutionel omsorg, baseret på lighedsprincipper og en normaliseringsideologi, til en individualiseret omsorg baseret på selvbestemmelse og retssikkerhedsprincipper.

Foruden den socialpolitiske historie, sætter klip fra en livshistorisk fortælling om plejerarbejdet i åndssvageforsorgen nutidens socialpædagogikker i

relief. Omsorgskonstruktioner analyseres altså på samfundsniveau i et historisk og juridisk perspektiv, samt på institutionelt niveau i et hverdagslivsperspektiv. Disse multiple metodetilgange er undersøgelsens styrke. Socialpædagogernes samtaler foregår jo netop ikke i et tomrum, men i en historisk, juridisk, økonomisk og professionel kontekst – foruden i konteksten af konkrete kolleger og beboere fra det daglige arbejde. Fremstillingsmæssigt bliver de mange sammenbindende overgange mellem delanalyserne lidt gentagende. Måske er det bare forfatterens socialpædagogiske ballast der sikrer, at vi bliver holdt i hånden som læsere.

I konstruktionen af de fire idealtyper af socialpædagoger fremstår den fjerde type, den udfordrende guide, som det bedste svar i forhold til nutidens anerkendte konstruktion af omsorgsbehov hos mennesker med udviklingshæmninger. De andre tre idealtyper passer i større eller mindre grad bedre til tidligere eller gammelmodige forståelser af omsorgsbehov og omsorgskvalitet. Den udfordrende guide er den socialpædagogiske type, der stemmer overens med samfundets ideal for omsorgskvalitet i dag. Dette ideal fremtræder i formuleringer om medborgerskab og individuelle behov og det fremmes blandt andet gennem retssikkerhedsregler.

Det vil sige, at der er gnidninger mellem de samfundsmæssige idealer og det konkrete omsorgsarbejde. Disse gnidninger diskuteres i bogen gennem eksemplet på, at det offentlige har omsorgspligt, men omsorgen skal ydes efter samtykke, dvs. uden tvang. Hvor lovændringer i 2000 indskærper både omsorgspligten og selvbestemmelsesretten, præciserer et lovforslag fra 2003 mulighederne for at anvende tvang i omsorgsudøvelsen. Dette sker på baggrund af omsorgsudøvernes praktiske dilemmaer mellem omsorgspligt og omsorgssvigt, når samtykke til at modtage omsorg ikke kan opnås ad dialogisk vej.

Den udfordrende guides forrang fremstår kun som en udtalt konklusion. Ditte Sørensen skiller ikke 'bukkene fra fårene' med hensyn til forskelle i omsorgspraksis, men viser at de lever side om side. Af respekt for de reelle dilemmaer der møder

arbejdende socialpædagoger, som må forholde sig til skiftende ideologiske og juridiske rammer og forskellige institutioners (arbejdsgiveres) fag-traditioner, er det en klog strategi. Til gengæld bliver de gældende lovmæssige og juridiske rammer og intentioner det mål, der kan skille klienten fra hveden. Socialpædagogerne bliver enten socialpolitikken loyale eller illoyale forvaltere. I Ditte Sørensens fremstilling er det gældende rettighedsperspektiv værd at være loyal overfor. Problemet ser ud til at være, at idealet ikke er fuldt realiseret i praksis.

Inde i bogen gives der en systematisk og meget anvendelig oversigt over nyere nordiske omsorgsteorier. Nutidens omsorgsidealer som fokuserer på medborgerskab, individuelle rettigheder, brugerens selvbestemmelse i omsorgsrelationen kan måske med fordel problematiseres ved at spille op mod nogle af disse teorier om omsorgsrationelitet, omsorgens naturlighed etc. Kritikken af rettighedsperspektivet må i hvert fald stå for døren, hvis vi stoler på Ditte Sørensens historiske fremstilling af omsorgsdiskursen, hvor problemdefinitioner og løsningsforslag afløser hinanden. Løsninger i forhold til en problemdefinition har båret kimen i sig til en ny problemdefinition. Ditte Sørensen leder os hen til døren, men åbner den ikke – endnu.

Kritikken af normaliseringsperspektivet hvor hverdagslivet følger socialpædagogens præmisser, ledte til rettighedsperspektivet, hvor hverdagslivet følger præmisserne til mennesket med udviklingshæmninger. I praksis er der dog en blanding. Hvis ikke problemerne med omsorg efter rettighedsprincipper har vist sig endnu, fordi det endnu ikke er realiseret til fulde, så dukker de op senere.

I det menneskelige relationsarbejde indgår to mennesker, begge med behov for anerkendelse, omsorgsyderen og omsorgsmotageren. Spørgsmålet er, om rettighedsperspektivet er i stand til at etablere omsorg uden at genstandsgøre nogen af parterne for den andens formål.

*Eva Munk-Madsen er post.doc.
ved TekSam på RUC.*